

Płaskowyż Łagonaki potrzebuje pomocy

Łagonaki to nazwa geograficzna górzystej części w międzyrzeczu Białej i Pszechy. Administracyjnie największa część tego terenu położona jest w rejonie Majkop Republiki Adygeja, druga, mniejsza część natomiast w rejonie Apszeronskim Krasnodarskiego Kraju, z kolei trzecia, na której położony jest masyw góry Fiszt – w granicach Wielkiego Soczi.

Wyjątkowe miejsce

Unikalność przyrody płaskowyżu wynika z tego, że położony jest on na granicy stref uskokowych i podlega różnokierunkowym wpływom. W strefie tej ma miejsce zapadanie się starego jądra geologicznego Kaukazu. Poza tym Płaskowyż Łagonaki położony jest na granicy wpływów różnych stref klimatycznych i odpowiadających im uwarunkowań przyrodniczych.

Przełęcz Guzeripl w kwietniu. Fot. Walery Brinich

Płaskowyż Łagonaki rozciąga się między grzbietem Kamienne Morze (na wschodzie) a górą Messo (na zachodzie). Na południowym zachodzie przylega do niego masyw górski Fiszt-Oszteński. Płaskowyż zbudowany jest z jurajskich wapieni rafowych, które zalegają poziomymi warstwami o znacznej miąższości. Rzeki i drobne strumienie w swoim górnym biegu złobiają te wapienie, tworząc wąskie i głębokie kaniony o wysokości ścian 10 metrów i więcej. Imponujące kaniony wytworzyły rzeki Cice, Pszecha, Kurdzips i jego lewy dopływ – Sucha Bałka. Rzeki pogórza tworzą liczne wodospady. Najbardziej znanym i największym wodospadem na Łagonakach jest wodospad położony w środkowej części ściany zachodniej Masywu Fiszt-Pszecha-Su, gdzie znajdują się źródła strumienia Wodospadowego.

Łagonaki usiane są jeziorami krasowymi i lodowcowo-krasowymi. Zlokalizowanych jest tutaj 20 jezior stałych i okresowych, czyli takich, które pojawiają się na skutek topnienia śniegu albo ulewnych deszczy. Wszystkie one rozmieszczone są w południowej części pogórza.

Płaskowyż Łagonaki jest ogromnym podziemnym rezerwuarem słodkiej wody. Pod nogami znajduje się niezliczona ilość podziemnych jezior, potoków, grot powstałych w utworach krasowych. Z pogórza zasilana jest najbardziej zasobna w wodę rzeka Kubania – Biała oraz szereg innych rzek. Na Łagonakach znajdują się rzeki płynące na powierzchni i pod ziemią, przepływające przez krasowe pieczary, oraz liczne, porozrzucane na całym obszarze źródła najczystszych wód, a także niewielkie, ale bardzo niezwykle jeziora. U podnóża płaskowyżu znajduje się główna stacja wodna stolicy Republiki Adygeja – miasta Majkop oraz jednego z centrów rejonowych Krasnodarskiego Kraju – miasta Apszeronska, z której to stacji trafia do mieszkańców najczystsza górska woda bogata w jony srebra.

Dość szeroka strefa subalpejska Pogórza Łagonaki wyróżnia się łąkami z wysoką trawą. Położone są na wysokości od 1500 do 2100 m n.p.m. i zajmują powierzchnię około 15 tys. ha. Łąki alpejskie, o niskiej roślinności, położone są wyżej i zajmują około 3,5 tys. ha powierzchni.

Charakterystyczny dla flory tego terenu jest wysoki udział endemitów. Najwięcej jest ich na grzbiecie Kamienne Morze, gdzie ok. trzecia część roślin to endemity. Wysokim endemizmem odznacza się też masyw Fiszt i inne części pogórza. Na przykład Masyw Oszteński jest jednym z głównych miejsc koncentracji endemicznych i rzadkich gatunków roślin. Ze 117 endemicznych

gatunków roślin, które rosną na tym terenie, 20 jest regionalnymi endemitami, a występowanie 4 lokalnych endemitów: dzwonka Atrana *Campanula autraniana*, dzwonka Woronowa *C. woronowii*, trędownika oszteńskiego *Scrophularia oschtenica* i wilczomlecza oszteńskiego *Euphorbia oschtenica* ograniczone jest wyłącznie do Masywu Oszteńskiego. U północnego podnóża góry Oszteń, na wododziale rzek Ormianka i Cice, znajduje się duży kompleks wodno-bagienny łączący wiele strumieni, które zasilają wspomniane rzeki, rozległe zabagnione łąki i unikalne dla masywów wapiennych torfowisko wysokie. Jest on jednym z nielicznych na Zachodnim Kaukazie miejsc występowania bobrka trójlistkowego *Menyanthes trifoliatai* wielu innych reliktywów plejstocenijskich. Torfowisko to jest też jedynym na Zachodnim Kaukazie miejscem występowania kilku rzadkich reliktywnych mchów i bardzo rzadkich dla Kaukazu wątrobowców. Nadzwyczaj wielką różnorodnością gatunkową roślin naczyniowych charakteryzuje się grzbiet Kamienne Morze, ciągnący się łukiem na wschodnim skraju Płaskowyżu Łagonaki: 405 gatunków roślin, z których 124 to kaukaskie endemity. 36 gatunków roślin i grzybów tego terenu wpisanych zostało do Czerwonej Księgi Rosyjskiej Federacji i regionalnych czerwonych ksiąg.

Ten wyjątkowy fakt dał botanikom podstawy do wysnucia wniosku, że Łagonaki jest centrum powstawania nowych gatunków.

Na grzbiecie Bujnym zachowały się reliktywne lasy jodłowe z zapasem drewna szacowanym na 1800 metrów sześciennych/ha i unikalnym zwarcie drzewostanu 1,1-1,2 [Zwarcie drzewostanu oznacza stopień wypełnienia przestrzeni przez korony drzew w drzewostanie. W tym przypadku mamy do czynienia z tzw. zwarcie poziomym, w którym korony rozmieszczone są na poziomie jednego piętra lasu. Wyrażane jest zwykle w 4-stopniowej skali (rzadziej 6-stopniowej). Stopień 1 (1,1-1,2) oznacza zwarcie pełne (silne), tj. korony drzew napierają na siebie i zachodzą - przyp. tłumacza]. Średnia wysokość jodeł wynosi 60-65 metrów, a ich średnica - ponad 2 metry. Niedostępność tego miejsca dla wyrębów pozwoliła na zachowanie tutaj pierwotnych biogeocenoz. Dziś to jedyne miejsce na północno-zachodnim Kaukazie, gdzie możliwe jest utworzenie specjalistycznego chronionego rezerwatu genetycznego jodły kaukaskiej *Abies nordmanniana*.

W Masywie Oszteńskim żyje izolowana populacja kozicy kaukaskiej *Rupicapra rupicapra caucasica* o liczebności do 120 osobników, a także liczne niedźwiedzie brunatne *Ursus arctos meridionalis*. W jaskiniach stwierdzono bytowanie 10 chronionych gatunków nietoperzy. Oszteń uważany jest także za najważniejszą ostoję herpetofauny na Łagonakach. Najwięcej gatunków (7) spotykanych jest na jego wschodnich skłonach. Aż 70% herpetofauny Masywu Oszteńskiego stanowią gatunki rzadkie i ginące.

Na terenie Płaskowyżu Łagonaki odnotowano 79 gatunków ptaków, z których 30 uważa się za gniazdujące, włącznie z 7 gatunkami z Czerwonej Księgi: orzeł przedni (*Aquila chrysaetos*), orłosęp brodaty (*Gypaetus barbatus*), cietrzew kaukaski (*Lyrurus mlokosiewiczii*), ułar kaukaski (*Tetraogallus caucasicus*), derkacz (*Crex crex*), górniczek zwyczajny (*Eremophila alpestris*) i pomurnik (*Tichodroma muraria*).

Płaskowyż był od 1936 roku do końca lat 80. XX wieku wykorzystywany do wypasu bydła. W tym czasie wypasały tu bydło liczne gospodarstwa z majkopskiego, koszechablskiego i szowgenowskiego rejonu Adygei oraz apszeronskiego rejonu Krasnodarskiego Kraju. Jednak podczas całego długiego okresu eksploatacji subalpejskich i alpejskich łąk Łagonak na polepszenie ich wartości gospodarczej miejscowe gospodarstwa nie wydały ani rubla. W efekcie w latach 90. XX wieku pastwiska Płaskowyżu Łagonaki utraciły swoje znaczenie gospodarcze i perspektywę dalszego ich wykorzystywania. Wtedy też narodził się pomysł nadania Płaskowyżowi oficjalnego statusu chronionego. Podjęto decyzję o oddaniu wszystkich tych wysokogórskich terenów ponownie pod zarząd Kaukaskiego Rezerwatu Biosfery, jednocześnie nadając im status biosferycznego poligonu, tj. pozostawiając możliwość regularnego wypasu bydła i prowadzenia działalności rekreacyjnej.

Zagrożenia

W chwili obecnej teren Płaskowyżu Łagonaki jest częścią Obiektu Światowego Dziedzictwa Przyrody „Zachodni Kaukaz”. Niemożliwe było, aby taki teren nie został zauważony przez ludzi zainteresowanych jego rekreacyjnym wykorzystaniem. A wzrosło ono jeszcze bardziej po Zimowych Igrzyskach Olimpijskich w Soczi, które udowodniły słusność wschodniego powiedzenia, że „jeśli nie można, ale bardzo się chce – to można”. Stosunkowo niewielkie oddalenie Płaskowyżu Łagonaki od Soczi i jego atrakcyjność doprowadziły do tego, że obecnie zaplanowano tu budowę ośrodka narciarskiego. Ponieważ nie pozwala na to status Obiektu Światowego Dziedzictwa Przyrody i zapowiednika, to Rosja zwróciła się do Komitetu UNESCO z zapytaniem o możliwość zmiany granic obiektu w ten sposób, aby pozbawić reżimu ochronnego obszary, na których planowane są inwestycje rekreacyjne i sportowe.

My, kaukascy przyrodniczy i obrońcy przyrody nie poddajemy się jednak. Walka idzie o każdy metr kwadratowy powierzchni obszaru chronionego, ponieważ zgodnie z obowiązującym w Rosji prawem, każda inwestycja na obszarze chronionym wymaga ekspertyzy ekologicznej. Od ubiegłego roku prowadzimy gruntowne badania naukowe i inwentaryzację rzadkich, chronionych i endemicznych gatunków, których wyniki posłużą do uzasadnienia ograniczeń działalności inwestycyjnej na tym terenie. Inwentaryzowane i dokładnie kartowane są miejsca występowania poszczególnych gatunków czy zbiorowisk roślinnych. Został już zebrany pokaźny materiał, ale z uwagi na rozległość i niedostępność obszaru jeszcze wiele jest do zrobienia. „Braki” dotyczą zwłaszcza fauny bezkręgowców, a także porostów i mchów.

Zapraszamy do współpracy wszystkich, którzy są zainteresowani ocaleniem tego pięknego zakątka Kaukazu. Szczególnie cenni są dla nas specjaliści zajmujący się badaniem ekosystemów górskich, alpejskich, karpackich. Jesteśmy gotowi zabezpieczyć na miejscu godziwe warunki bytowe, a także transport po terenie. Jesteśmy także zainteresowani międzynarodowymi grantami, czyli dodatkowymi funduszami na badania. U nas pozyskanie takich grantów nie jest proste. Nasza organizacja może jednak wystąpić jako partner.

Ocalmy wspólnie ten cenny i piękny fragment Kaukazu.

Walery Brinich

Tłumaczenie: Krzysztof Wojciechowski

Walery Aleksandrowicz Brinich (ur. 1964 r. w obwodzie sumskim na Ukrainie) – ukończył studia biologiczne o specjalności „zoologia i botanika” na Państwowym Uniwersytecie Kijowskim im. T. Szewczenki. Pracował w gospodarce leśnej i łowieckiej. W latach 1993–99 był dyrektorem Daurkiego Rezerwatu Biosfery na Zabajkalu, w latach 1999–2001 dyrektorem Kaukaskiego Rezerwatu Biosfery. Obecnie aktywnie zajmuje się działaniami społecznymi na rzecz ochrony przyrody. Jest członkiem Centralnej Rady Wszechrosyjskiego Towarzystwa Ochrony Przyrody. Żonaty, ma czworo dzieci.